

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhoří a Pobečví.

Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.

Číslo za 4 halíře. — Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK IV.

Květen 1908

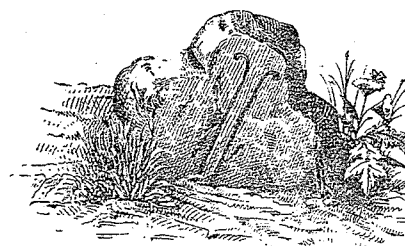
ČÍSLO 5.

Sv. Cyrill a Method v památkách kolem Pobečví a na Záhoří.

Pan revírník Vincenc Zahradník na Tabarkách u Kvasic¹⁾, našel několik pověstí o sv. Cyrillu Methodu, které tuto podáme. Před tím seřadíme památky na ně kolem Pobečví a na Záhoří.

I.

Kolem roku 864 asi zavedli svatí Věrověstové křesťanství vůkol Pobečví a na Záhoří. Vyšli od Cyrillky na Velehradě do severních krajů nynější Moravy malé až na Zábřežsko a na zpáteční cestě z Olomouce vyšli ke Krčmanům. U Holice stojí na vojenském cvičišti kamený kříž celý do země

Kříž u Holice.

zapadlý a nahnutý stářím vysokým a u Krčmaně na kopci Chrástu křížový kámen na místech, kde hlásali slovo Boží. Pod tímto kopcem imenuje se pole «u kamenného kříže», ač tu jiný nestál a nestojí. Ke křtu prvních křesťanů z okolí posvětili u Majetína pramen vody slavným obřadem, lid jej posud imenuje «Svatá voda» a nad ním zbožná mysl

postavila pěknou kapli ke cti sv. Methoda, arcibiskupa, který jim asi křest udělil. Dokola je háj, před kaplí lavice deštěné a ušlapané chodníky, k Maje-

¹⁾ Veliký příznivec zkoumání dávnověkosti vlasti a přítel dějů národa našeho, pomáhal řadu let vlasteneckému muzeu olomuckému vystopovati mnoho památek z IX. století mezi Velehradem a Kroměřížem.

tinu kamenem dlážděný, svědčí o zbožné vděčnosti okolního lidu, který tu dojemné pobožnosti posud vykonává, vodou se umývá v chorobě a domů nosí nemocným. Každou neděli od jara do podzímku je tu kolem plno zbožných věřících.

Odtud ubírali se na Kokory, Penčice, Tršice, Vel. Újezd, kolem pramenů Odry obloukem k nynějšímu městu Hranicím, vzniklém 300 let po tom.

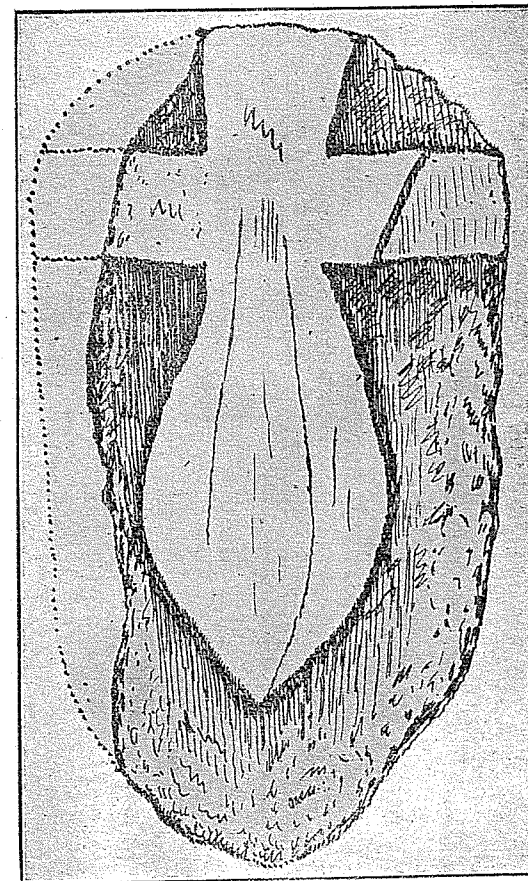
Kříž u Svisedlic.

U Svisedlic stojí kamenný kříž na místě sv. misie jejich, byl r. 1547. vyzvednut a letopočet na něm vydlabán na událost neznámou. U Vel. Újezda v lese je studánka od lidu ctěná, při ní kaplička v podobě široké Boží muky, právě jako u «Svaté vody» u Maleňovic a u Cakova blíž Litovle. I zde jsou dřevěné lavice před pramenem. Obrázky rozvěšené svědčí o vyslyšení modliteb na tomto místě. Podle analogie byli zde křtěni první křesťané z okolí. Pak je vedla cesta na Jestřábí, Střelnou, Smílov, kde se uchovávala prastará křtitelnice z 9. století, na Libavu a konali sv. misie ve Staré Vodě. Posvětili zde pramen ke křtu křesťanů, který «Moravci» z Opavska sem posud putující zovou «Svatá voda». Nad pramenem zbožná mysl záhy postavila kapli sv. Anny, která je posud cílem lidu zbožného z Pobečví i Záhoří; z Olomoucka i Opavska. V nedalekém Šenvaldě ukazuje se pleskatý kámen, na němž stáli při kázání, a nad tímto místem ozdobeném kapličkou P. Marie asi 300 kroků výše při úvozové cestě stojí kříž kamenný, černý stářím a povrchu zvětralého. Nad nedalekým Budišovem stával na «Kostelním kopci» kostelíček prastarý sv. Kříže, nyní přeměněn v obydlí. Odtud ubírali se sv. Věrověstové na Svatoňovice, Čermnou, Vítkov, kdež zděný kostel P. Marie postaven na místě dřevěného r. 959. podle letopočtu na kamenu ve zdi hřbitovní. Odtud ubírali se na Vel. Křokocov, Spálov, Luboměř, Lindavu, Poštát, Střítež, kde se uchovávala prastará křtitelnice na zemanství.

Tak přišli pod zámek Švrčov a «u Kostelíčka» konali sv. misie. Tu postaven hned zbožnou myslí kostelíček, asi dřevěný, ke cti sv. Antonínka Poustevníka (žil v 3. stol.), stal se poutním místem zbožného lidu z Pobečví, Záhoří a Opavska a je jím v míře zmenšené po dnes. Nyní se tu uctívá sv. Antonín Paduanský (žil v 13. stol.). Ve Špičkách²⁾ nedalekých posvětili budovu pohanského chrámečku kamenného v křesťanský. Pak přejdouce u Černotína Bečvu, octli se na Záhoří. U Ústí o kopečku «u Cerekvisku», kde povstal

²⁾ U údiny prastaré z jedné strany valy a příkopy posud obtočené stával kamenný kříž na místě misie, nyní zazděn do zdi hřbitovní.

dřevěný kostel na místě sv. misie³⁾, vypravuje pověst okolních obyvatel, že se tu kostel propadl (zašel založením Hranic), zvon zakutálel se dolů na louku a v mokřině utonul. Občas se vynoří a pohlíží jak daleko má ještě ke kostelíčku sv. Antonínka, kamž se chce dostat. Pod Strážným na «Posvátnu» kázali sv. evangelium, kde povstal kostel sv. Petra a Pavla, a nyní ubírali se podle

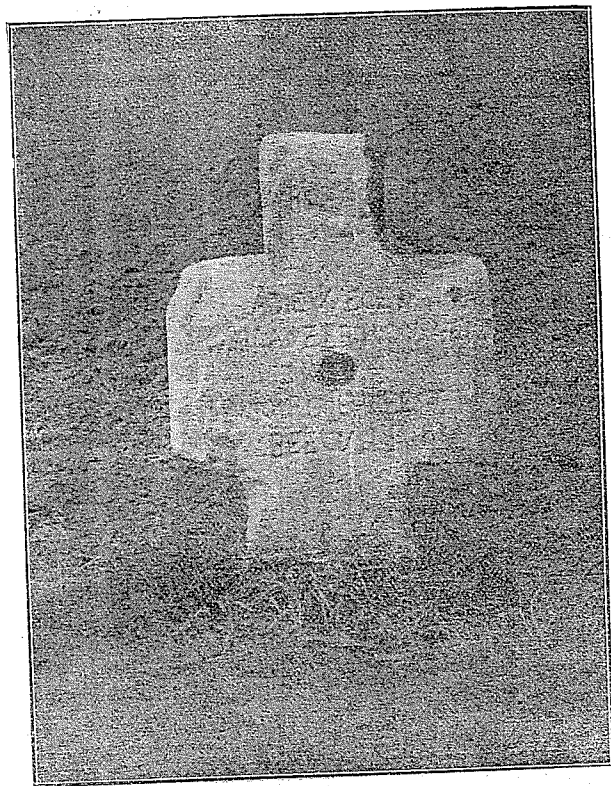

Kříž u Krěmaně.

Juchyně na Všechnovici, Horní Újezd, Libosváry, Bystřici na Hostýn, kdež lidu ze Záhoří, Hané a Valáška hlásali slovo Boží, posvětili ke křtu studánku «Svatou vodu», po dnes ctěnou lidem z celé východní a jižní Moravy. Podle nejnovějších objevů, sejdouce s posvátné hory, kladli sv. Věrověstové základy křesťanství v Bystřici, Dřevohosticích, Domaželicích, Přerově, Moště-

³⁾ Kostel se za doby církevního zřízení cyrillo-methodějského nazýval církev—cerekvev. Tak po dnes místo bohoslužby zovou Srbové polabští, Lužičtí, Rusové katoličtí i pravoslavní v Halčici, Rusku, Uhersku, Chorvaté, Srbové, Bulhaři a Macedonci. — Je to památka po sv. věrověstech.

nici, Kostelci, Holešově, Fryštáku, Štípě, Hvozdné, Vyzovicích, Zlíně, Březnici, Bílovicích a na Hradiště vrátili se k Cyrillece, odkud vyšli. V Bystřici povstal kostel sv. Jiljí a byl ještě r. 1744. maličký. V Dřevohosticích stával maličký kostel uprostřed náměstí na hřbitově. Na místě oltáře stojí socha sv. Jana

Kříž u Kostelce.

Nep. V Domaželicích stojí posud maličký kostel sv. Jakuba. Šestiboký závěr, úplně stejný jako na kostelíčku sv. Antonínka u Hranic pochází z 9. století. Pomýšlí se na novostavbu. U Přerova posvětili pramen vody ke křtu prvních křesťanů, říká se mu «u kapličky». Po odchodu povstal na hradě (městě) kostelíček sv. Jiří, v němž se v době trhů konaly služby Boží do r. 1788. Má šestiboký závěr jako v Domaželicích a sv. Antonínka u Hranic. Když obyvatelstvo stalo se křesťanské, postaven farní kostel sv. Michaela, který, isa sešlý, rozpukaný, r. 1781. byl opraven, k čemuž užito mnoho hrobových kamenů pánů z Kounic. Po zániku obřadu cyrillo-methodějského postaven farní kostel sv. Vavřince. Ve zmatcích církevních z toho vzešlých, moravští bratři postavili si kostel sv. Marka u mostu přes Bečvu, který shořel r. 1664. Mezi Starou Vsí a Němčicemi stojí u silnice kamený kříž na místě, kde sv. Věrověstové rozestřeli síť slova Božího, pak posvětili za humny kosteleckými

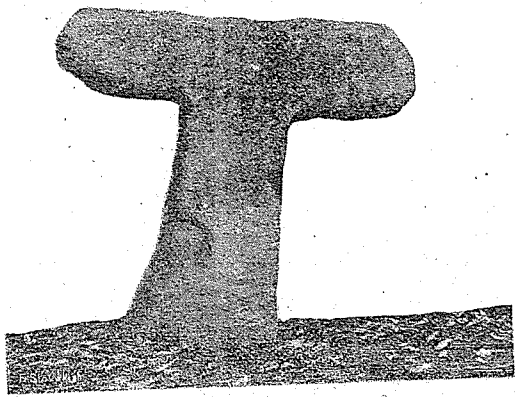
pramen ke křtu věřících, imenuje se posud «Svatá voda». Zbožná mysl postavila nad studánkou kapli P. Marie a každou neděli z blízka i z Holešovska konají tu zbožní lidé pobožnost. Na kříži vykresán v době novější nápis. Za Kostelcem na «Hrádku», sídle vladyky zdejšího, objevena r. 1906 modla sochy «Báby», ponořená v písku a je hodně poškozená. Byla sem uložena po zavedení křesťanství.

Kříž u Martinic.

Za Holešovem, tehdy dědinou, nad úvozovou cestou u Martinic, stojí kamený kříž na místě, kde sv. Věrověstové stáli při misii. Před Fryštákem stával ještě před půl stoletím asi takový kříž, byl však při založení silnice roztloučen na šterk nerozumnou rukou. Ve Štípském kostele uchovávala se soška P. Marie z rukou sv. Methoda. Konali sv. misie na místě bohoslužby pohanské na kopci «Bába», kde stojí kaple sv. Anny. Dolů v Kostelci povstal kostel P. Marie v němž uctívána soška Mariánská, stal se pak slavným poutním místem. Ukazuje se posud, kde stával. Křtitelnice prastará z něho bývala nedávno v kovárni na chlazení železa.

Na Osmeku u Hvozdne stojí posud kamený kříž na místě sv. misie a u něho povstal kostelíček Všech Svatých. Nynější je právě jako ve Štípě už třetí. Ve Vyzovicích nalezen nedaleko kostela kamenný kříž podobný, ale při opravě fary užít za stavivo. U Lhoty Horní stojí také takový po dnes a na Maleniskách u Pro-

Kříž u Hvozdne.

vodova vystavil sv. Method sošku Panny Marie k úctě veřejné v kostelíčku na kopečku a pod ním je studánka «Svatá voda», posvěcená sv. Věrověsty ke křtu získaných duší. Ve Zlíně u panských stodol povaloval se takový misijní kříž ještě nedávno. Odtud na Březnici a Bílovice, Hradiště dospěli sv. Věrověstové k Cyrille u Hrádku Rostislava na Velehradě.

2.

Ještě jednou přešli sv. Cyrill a Method Záhořím cestou od Velehradu do severních končin království Moravského na Malenovice, kdež v údolíčku pod zašlými dědinami je studánka «Sv. Voda» jimi posvěcená; na Holešov; Dobrotice, Hlinsko, Bílavsko a snad opět se zastavili na Hoštýně. Sv. Method v kostelíčku dřevěném vystavil tu sošku P. Marie pro zbožné poutníky. Stával vedle nynější krásné svatyně. Sošku spálil 1618 na náměstí v Bystřici Václav Bytovský rouhavým způsobem.

Ze Sv. Hostýna jdouce na Loukov, Příkazy, Osíčko a Komárno konali sv. misie za Podhradní Lhotou, asi na místě pohanské modloslužby pod «Hradem», místě pravěkého města dřevěného na kopci k Podolí a Loučce a blízké Babjce asi svědčí, že tu ctěna bohyně Bába. Místo stalo se poutním místem Záhoráků a Valachů. Dle podání postavil v dřevěném kostelíčku sv. Method na oltáři sošku sv. Anny s P. Marií, který tu stával do r. 1784. Kardinál Šratenbach 1716 postavil si tu zámček a vedle něho zděný kostel P. Marie, nyní farní; sousoší sv. Anny babičky P. Ježíše podle člověčenství přeneseno do nového chrámu a posud se tu konají poutě Záhoráků ve zmenšené míře. K památnému sousoší přidělán klečící rytíř a vše postříbřeno. Dějiny vypravují, že nad Podradní Lhotou při odstranění zádušní ústavy postavil biskup Bruno ze Šaumberku na výběžku Javorníka zámek a svěřil zavedení roboty Templářům (1245—81). Té doby byli posádkou i na Helfštýně, Obřanech za Bystřicí a na Křídle u Chomýže. Při zrušení řádu 1311 rozvalili rozzušení příkořím Záhoráci a Valaši zámek Šaumberk, rytíře všechny pobili až na jednoho, který žil pak do své smrti jako poustevník u kostelíčka

sv. Anny jako jeho strážce. Vděčná mysl přidělala jeho podobu k sousoší sv. Methoda. Odtud šli sv. Cyrill a Method k Radhošti na Bránky, Krásno a Zašovou, kde se zastavili. Po misijích posvětili pramen vody ke křtu křesťanů získaných a posud jmenuje ji vděčný lid valašský: «Svatá Voda». Starodávná pověst dří, že u «Svaté Vody» pověsil sv. Method vlastní rukou malovaný obraz P. Marie na sloupu. Když zbožná mysl lidu postavila nedaleko kostel dřevěný P. Marie Nanebevzaté a obraz tam umístili na oltáři, ztratil se do rána a byl nalezen na svém místě u sv. vody. Opětne jej uctivě přenesli do kostela, konali noční stráž, ale ráno byl opět u sv. vody. Uradili se se svým knězem, aby neviné dívky šestileté obraz odnesli do kostela, ale druhého dne po tom opět byl u sv. Vody. Dle vůle Boží nechali tedy obraz na místě, kde jej sv. Method vystavil, pro kostel pak nechali tentýž ve větších rozměrech pro hlavní oltář malovati. Blízko pramene vysíval památný obraz na dubovém sloupu po staletí, povětrím poškozený často opravován, přemalováván, že původní barvitost jeho se nedochovala. Od 9. století putují sem zbožné zástupy Valachů z Rožnovska a Vsacka k «Svaté Vodě». Vdp. děkan P. Jan Jandásek vypravuje z nedávné minulosti, že jistý slepec doputoval s příbuznými k prameni, máčel si vodou oči a po vykonané vroucí pobožnosti nabyt opět zraku před mnohými poutníky, kteří to široko a daleko rozhlásili. Poutě k prameni z něhož křtili sv. Cyrill a Method trvají po dnes. Dřevěný kostelíček stával na hřbitově.

3.

Kolem roku 880 prošel sv. arcibiskup Method Záhoří, když se ubíral na dalekou cestu misijní do Polska a Ruska. Vyšel z nádherné románské basiliky, postavené nákladem národa z tesaného kamenní, z něhož se jen tři apsidy zachovaly. Ubíral se Hradištěm na Bílovice k Malenovicím vedle «svaté Vody» pak na Tečovice, Myslošovice, Lehotice, Žeranovice, Martinice, Holešov, Bystřici a pravděpodobně zastavil se na sv. Hostýně. Odtud cestoval přímo na Libosváry, Horní Újezd, Všechovice do Kelče, kde podle podání posvětil kostel na Posvátinu sv. Petru a Pavlu, který byl do nedávna hlavou všech kostelů na Záhoří. Odtud sv. Method cestoval starodávnou cestou obchodní k Polsku na Němetice, Hustopeče, Starý Jičín, Příbor, Frýdek, Těšín, Pruchná, Bytom, Krakov Kyjev.

Hry dětí na Záhoří a Pobečví.

29. Na pecny.

Děvčátka a chlapci sedí v řadě na lavě. Jedna dělá hospodyně a válí chléb ručkama pohazuje každému hlavou. Až všechny poválí, dají se na okřeny (slaměny). Sdělá je pak z lavy na zem. Pak zavolá jinou, která dělá dívku, chytanou se za ruce a odnesou každého na rukách k peci. Pak po chvíli hospodyně bouchne každého do zádů, je-li upečen. Na to je zase

s dívkou nese na lavu, tam se chléb krájí a jí. — Nápodobí se. — Při tom je mnoho smíchu a žertu.

30. Na zahradníka.

Děvčátka a chlapci chytouce se za ruce učiní kolo. V něm jedno je zahradníkem, dává septem každému jméno stromů ovocných a lesních. Za kolem obchází jedno, které je kupcem a táže se: «Co máte na prodej?» — Zahradník: «Stromy ovocné a lesní!» Prodejte mi (na př.) jabloň!» Má-li některé dítě jméno jabloně, pustí se kola, vyběhne bokem, kupec se pustí za ním, aby ho chytl. Takto oběhnou kolo. Chytne-li kupec strom, postaví se do řady, dostane jméno a chycená jabloň je zase kupcem. Tak to jde dál dle libosti. Když kupec neuhodne, musí znova otázky klásti a hádati, až uhodne.

DROBNÉ ZPRÁVY.

V **Nahošovicích** při skopávce břehu v zahradě našel pan Method Bureš střepy čtyř nádob různé velikosti, zdobené vlnicí z hlíny tuhovité. Největší střep, okraj, patřil velké nádobě 46 cm průměru, tři menší dovedně byly na kruhu urobené. Při tom tu bylo několik kostí zvířat. Jsou to odpadky žití zemanšské tvrže zde a na sousedním dvorství před 1000 léty kvetoucí. Zemané v dvorských diplomech Přemyslovců od 10—13 století zovou se prostě vojíni (miles). Od pravěku konali jménem zádušní čeledi národní robotu ve válce. Aby nebyli čeledi v záduze na obtíž přidělilo se jim více pozemků k udržování zbraně a koně válečného. Kromě toho přechovávali v dřevěné věži na kopečku příkopem obtočeném zbroj pro každého osmého muže záduhy pro případ zemské hotovosti jako: meče, kopí, přílby, štíty, krunýře z koštěnných šupin na plátně přišitých a jiných. Kopečky takové zovou se «zámčiska» obyčejně stojí u míst tvrží jako v Pavlovicích, u Hradčan v lese «Záhoří», v Kladníkách, Šišně (valiřný kopec), Oprostovicích, Soběchlebích, Dolních Něčicích, Sovadině, Horním Újezdě a j. Z těchto zemanství stala se dělením «dvorství» na Záhoří tak četná. Zemané proslavili se zvláště za dob válek s Římany od 1. — 5. století. Z nich po všech kmenech národa našeho v Evropě povstala ve středověku pozdním šlechta. Střepy uloží se v museu města Hranic.

